

Ne smije se, doduše, zanemariti da su i Nietzsche i Heidegger, bez obzira na to što su svaki na svoj način nastojali prevladati metafiziku, ostali ili duboko ukorijenjeni u njezinoj tradiciji ili se od nje nisu u potpunosti odvojili (str. 390 i 409). To i nije osobito začudno ima li se na umu da se metafizičko mišljenje nikako drugačije i ne može prevladati nego upravo iz njega samoga. Upravo je to i razlog zašto je za razumijevanje Nietzscheova djela *Tako je govorio Zaratustra* potrebno poznavanje metafizičke tradicije:

»... pogledom na cjeloviti vidokrug metafizičke predaje, unutar kojega tek svi njegovi problemi, pitanja i pokušaji rješenja mogu dospjeti do primjere-na tumačenja i shvaćanja.« (Str. 388–389.)

Premda je Heidegger uložio značajan napor ne bi li istaknuo potrebu čovjekove korjenite preinake skokom u svijet, odnosno u ekstatičko okruženje tubitka (str. 410), i sâm je u *Bitku i vremenu* zamijetio sve poteškoće pokušaja nadvladavanja metafizičkoga mišljenja. U postmodernističkim je filozofijama 20. stoljeća postojala snažna tendencija kritike i rušenja metafizičke tradicije Zapada, no odvojivši se od nje filozofijski su pojmovi ostali bez čvrstog uporišta, dok se promišljanje svijeta i života pokazalo tek jalovim pokušajem. No, još uvijek nedostaje odgovor na pitanje je li filozofija idealizma doista stigla do svog dovršenja i treba li se nju prevladati ili je problem konačnosti i egzistencije nakon ontološke razrade svih pojmova ostao neriješen. Kako ističe Barbarić, upravo je Fink prigovorio Heideggeru da je Hegelovu filozofiju promatrao tek s gledišta »ontologije subjekta«, predviđevši dublji smisao konačnosti (str. 370).

Premda knjiga *Iz radionice duha* obuhvaća velik broj radova uz mnoštvo raznovrsnih tema, ipak su oni na posve osobit način objedinjeni u cjelinu. U članku »Analogijsko radanje«, analogija je, među ostalim, određena i kao takva raščlamba cjeline koja tu cjelinu ujedno sjedinjuje i drži na okupu (str. 195). Unutrašnja povezanost radova u knjizi počiva upravo na raznovrsnosti tema, s obzirom na to da se problemi i pitanja u njima obrađuju i razmatraju uvijek s novog gledišta i na nov način. U jedinstvenu ih cjelinu sjedinjuje upravo misaoni rad duha. U dosluhu s filozofskom tradicijom, radovi tragaju za čovjekovim istinskim bivanjem, no pritom se ne zadržavaju samo na proteklim razdobljima nego propituju i suvremena zbivanja. Stoga, knjiga može poslužiti kao smjernica svima onima koji su spremni zakoračiti u istinsku slobodu duha, no ujedno i kao vrijedan poticaj onima koji se tek trebaju odvažiti na bitno mišljenje cjeline svijeta i povijesti.

Denis Novko

Snježana Paušek-Baždar

Dubrovački prirodoslovci u vrhu povijesti znanosti (od 15. do 19. stoljeća)

Ogranak Matice hrvatske u
Dubrovniku, Dubrovnik 2020.

Snažna i moćna Dubrovačka Republika, grad slavne prošlosti poznat po svojim jakim trgovačkim i pomorskim vezama sa svijetom, podarila je svijetu brojne velike umove koji su svojim znanstvenim, književnim i filozofskim doprinosom uvelike »nadišli dubrovačke zidine« (str. 9) i upisali se u sâm vrh svjetske misli. Pisana za širu čitalačku publiku, nova knjiga Snježane Paušek-Baždar svojim jednostavnim i lako razumljivim jezikom s velikom lakoćom ocrtava okruženje, živote i djela brojnih još uvijek nedostavno poznatih dubrovačkih prirodoslovaca, omogućujući na taj način i onima izvan struke da prepoznaju njihovo mjesto u domaćoj, ali i europskoj baštini.

Knjiga je pisana kronološki i obuhvaća razdoblje od 15. do 19. stoljeća, a započinje razlaganjem o prirodoslovnoj sredini Dubrovnika u 14. i 15. stoljeću. Upoznavanje s društvenom i kulturnom sredinom te duhovnim kontekstom u kojoj se razvijaju izdvojeni pojedinci značajno je za potpunije razumijevanje izvora i dometa genija dubrovačkih znanstvenika. Povoljna intelektualna klima jednog od tada rijetkih gradova slobode i blagostanja kakav je bio Dubrovnik u 14. i 15. stoljeću stvarala je plodno tlo za razvoj velikih umova. Tako se već u ranorenesansnom Dubrovniku istaknuo dominikanac Ivan Gazul (Dubrovnik, ? – Dubrovnik, 1465.), koji je čitav svoj znanstveni rad posvetio astronomiji i astrologiji. Zahvaljujući zapisima njegovih suvremenika doznajemo za njegovo, nažalost, izgubljeno djelo *De directionibus (O direkcijama)*, napisano u Dubrovniku 1438. godine. O značenju Gazulovih astroloških spoznaja govori podatak da je bio povezan sa značajnijim humanistima na sjeveru Hrvatske, okupljenima oko snažnog znanstvenog i kulturnog kruga kralja Matijaša Korvina u Mađarskoj. U ime samog kralja koji je na svom dvoru želio okupiti istaknute znanstvenike i umjetnike, Ivan Česmički (tzv. Janus Pannonius), potaknut relevantnim znanstvenim doprinosima Gazulova astrološkog djela, upućuje Gazulu poziv da dođe u Mađarsku. Iako Gazul, tada već u visokim godinama života i oslabljena zdravlja, nije otputovao u Mađarsku, poslao je svoje astrološko djelo *De directionibus*. Ono je bilo nepresušan izvor znanja i proučavanja,

a tijekom 15. stoljeća doživjelo je mnoštvo prijepisa i u drugim europskim gradovima, što je omogućilo da Gazulovo djelo postane vrijedan dio europske baštine.

Jak biljeg znanstvenom ozračju Dubrovnika u 16. stoljeću dat će renesansni aristotelizam. S obzirom na činjenicu da mnogi Dubrovčani, otvoreni utjecaju misaonih struja Italije, studiraju i djeluju u Padovi i Bologni – središtima renesansnog aristotelizma – ne začuđuje da se s velikom predanošću posvećuju istraživanju Aristotelove prirodne filozofije koja će imati značajnu ulogu u prirodnoznanstvenim spoznajama renesansnog Dubrovnika. Kao »dosljedni aristotelovac« (str. 22) u Dubrovniku u 16. stoljeću djeluje dominikanac, humanist, teolog, pravni pisac i prirodoslovac Grgur Budislavić (Dubrovnik, o. 1485. – Dubrovnik, o. 1551.). U rukopisu je sačuvano djelo *Silva naturae sive observationes in historiam naturalem et rem pharmaceuticam* s opažanjima iz prirodnopisa i ljekarništva, u kojem Budislavić izlaže prirodoslovne spoznaje Alberta Velikog, osobito njegova opažanja o biljkama, životinjama i rudama, kao i opažanja o njihovoj primjeni u medicini i ljekarništvu. Budislavić je svojim djelom dao osobit doprinos hrvatskom nazivlju, zabilježivši hrvatski naziv za, primjerice, bosiljak (lat. *basillicus*), coprienu (lat. *urtica*), kupus (lat. *caulis*), kopar (lat. *anethum*) i konoplju (lat. *agnus castus*). Nikola Nalješković (Dubrovnik, o. 1500. – Dubrovnik, 1587.), hrvatski književnik i znanstvenik, u svojim se zrelim godinama života posvetio pitanjima matematike i astronomije. Svojim, jedinim za života objavljenim djelom iz područja prirodoslovlja, *Dialogo sopra la sfera del mondo (Dijalog o nebeskoj sferi, 1579.)*, izlaže astronomska stajališta kojima zastupa Sacroboscova, Aristotelova i Ptolemejeva gledišta o nepomičnosti Zemlje smještene u središtu neba. Liječnik i kozmograf, profesor teorijske medicine i astrologije u Bologni Lujo Gjurašević (Dubrovnik, o. 1520. – Bologna, 1565.) upisuju se u povijest hrvatskog prirodoslovlja svojim rukopisnim djelom *Cosmographiae commentaria (Kozmografski komentari)* od kojeg je, nažalost, sačuvan tek jedan dio. Svoja učenja iz prirodne filozofije, građena na istraživanju Aristotelovih pogleda, filozof Antun Medo (Dubrovnik, o. 1530. – Dubrovnik, 1603.) objavljuje u svojim djelima: (I.) *In librum duodecimum Methaphysicae Aristotelis expositio (Izlaganje o dvanaestoj knjizi Aristotelove Metafizike, Venecija, 1598.)*, (II.) *In librum septimum Metaphysicae Aristotelis expositio (Izlaganje o sedmoj knjizi Aristotelove Metafizike, Venecija, 1599.)* i (III.) *Quaedam animadversiones in Praedicationibus Porphyrii (Neka zapažanja o Porfirijevim Predikabilijama, Venecija, 1600.)*. Izrazito plodan renesansni pisac, filozof Nikola Vi-

tov Gučetić (Dubrovnik, 1549. – Dubrovnik, 1610.) dao je značajan doprinos prirodoslovlju svojim dijaloškim djelom *Discorsi sopra le Metheore d'Aristotele (Rasprava o Aristotelovoj meteorologiji, Venecija, 1584., 1585.)*, u kojem s Mihom Monaldijem raspravlja o Aristotelovom djelu *Meteorologica*. Posebnu pažnju privlači i činjenica da je prvo izdanje iz 1584. godine zabranjeno iz tog razloga što je u njemu Gučetićeva supruga Maruša Gundulić kao predgovor knjizi objavila poslanicu Cvijeti Zuzorić u kojoj hvali njezinu ljepotu, intelektualne i moralne vrline, oštro kritizirajući postupke zlih jezika Dubrovčana. Jakov Lovrov Sorkočević (1534. – 1604.), pripadnik ugledne dubrovačke plemićke obitelji, svojim će znanjem o ribama i školjkama dati doprinos razvoju novovjekovne zoologije, osobito ihtiologije. Sorkočević je, naime, četiri godine aktivno održavao korespondenciju s istaknutim talijanskim prirodoslovcem Ulisseom Aldrovandijem, strastvenim skupljačem riba, školjaka, bilja i minerala, koji je u Bologni osnovao prirodoslovni muzej i botanički vrt. Zahvaljujući suradnicima Tomi Budislaviću i Jakovu Sorkočeviću koji su prikupljali podatke o flori i fauni Dubrovnika te sastavljali priloge o svojim opažanjima, Aldrovandi je nadopunjavao svoju zbirku.

Moć se Dubrovačke Republike jasno pokazala već u 14. stoljeću, i to zahvaljujući brodogradnji, pomorstvu i uspješnoj trgovini. Daljnji razvoj brodogradnje u koju su Dubrovčani ulagali uzdigao je Grad u 16. stoljeću do zavidne europske razine, a njegovi brodovi (*barkusij, galijun, karaka, koka, kondura, nava, urka, brigantin, karavela, marsilijana, šambek, seata*) bili su »uzorom velikim pomorskim zemljama« (str. 47). Dubrovčani su u ono vrijeme bili nadaleko poznati po svojim pomorskim podvizima te, dakako, pomorskoj trgovini. Iz tog razloga nisu malobrojni oni koji se tada posvećuju pitanjima brodogradnje, pomorstva, trgovine, navigacije, oceanografije i meteorologije. Među njima svakako treba izdvojiti Benedikta Kotruljevića (Dubrovnik, o. 1416. – Aquila ili Napulj, 1469.?), trgovca, diplomata i pomorskog pisca, ali i značajne ličnosti u povijesti ekonomske misli (razvoj dvojnog knjigovodstva). Nezadovoljan tadašnjim stanjem u trgovini, Kotruljević (Cotrugli) u svom znamenitom djelu *Della mercatura et del mercante perfetto (O trgovini i savršenom trgovcu, 1458.)* obrađuje čitav niz gospodarskih i poduzetničkih problema nudeći rješenja i upute za poboljšanje trgovačkog umijeća pa i samog trgovca. Njegovo je djelo dugo vremena bilo poznato samo iz nepotpunog izdanja koje je priredio Frane Petrić 1573. godine, no kasnije su otkrivena još tri prijepisa: (I.) najstariji iz 1475. godine u Nacionalnoj knjižnici Malte u Valletti, (II.) drugi iz 1485. godine i

(III.) treći s kraja 15. stoljeća u Firenzi. Kotruljević potpisuje i najstariji sačuvani spis jednog hrvatskog autora o umijeću plovidbe, pod naslovom *De navigatione (O plovidbi, 1464.)*. U četiri knjige raspravlja o vodama, morima i oceanima, opisuje luke i zaljeve, plovila i posade, plovidbu s pomorskim kartama, razlaže o vjetrovima, astrološkim i meteorološkim pojavama. Kotruljević je svojim nedvojbenim doprinosom zaslužio stekao »istaknuto značajno mjesto u povijesti navigacije, brodogradnje i oceanografije« (str. 51), ali i spomenik koji mu je postavljen 2007. godine u Zagrebu (na križanju Draškovićeve ulice, Ulice kneza Mislava i kneza Borne). Godine 2008. izdan je i prigodni srebrnjak s likom Benedikta Kotruljevića. Praktičnim pitanjima i problemima iz područja gospodarstva i pomorstva posvetio se i Nikola Sagroević (Dubrovnik, 1538. – Manfredonia, Italija, o. 1571.), jedan od istaknutijih hrvatskih pomorskih pisaca koji je rezultate svojih istraživanja plime i oseke mora objavio u dvama djelima koja je 1574. godine postumno objavio njegov mlađi brat: (I.) *Ragionamenti sopra la varietà dei flussi et riflussi del mare oceano occidentale (Rasprave o promjenama plime i oseki mora u zapadnom oceanu)* i (II.) *Discorso de i flussi et riflussi del Faro di Messina (Izlaganje o plimi i oseki kod Mesinskoga svjetionika)*. Naposlijetku, u 17. stoljeću matematičar Petar Damjan Ohmučević (Slano kraj Dubrovnika, 1622.? – 1692.) također daje svoj doprinos razvoju dubrovačke brodogradnje i pomorstva. Svoju ljubav prema matematici i nautici pokazao je u izradi vrlo preciznog postupka koji se koristi u izračunavanju volumena trgovačkih, ali i ratnih brodova Dubrovačke Republike. Zbog svog inovativnog načina izračuna obujma broda, Ohmučević se smatra »utemeljiteljem brodograđevne znanosti na hrvatskoj obali« (str. 57). Dubrovnik ni u 17. stoljeću nimalo ne zaostaje za učenom Europom u kojoj dolazi do procvata primijenjene znanosti, naročito tehnologije i tehnike. Štoviše, Dubrovnik je u ono vrijeme bio poznat u ostatku svijeta po svojim prirodoslovnim spravama, posebice dalekozoru reflektoru, ali i po istaknutim znanstvenicima: Marinu Getaldiću, Stjepanu Gradiću i Đuri Bagliviju koji su pronašli svoje mjesto u samom vrhu svjetske znanosti. Marin Getaldić (Dubrovnik, 1568. – Dubrovnik, 1626.), hrvatski matematičar i fizičar, stoji uz bok Ruđera Boškovića kao »najistaknutije ime dubrovačke i hrvatske prirodoslovne baštine« (str. 65). Bavio se gradnjom parabolinih zrcala i često je izvodio pokuse u Betinoj špilji (ime je dobila po Getaldićevu nadimku *Bete*), koja se nalazila ispod njegova imanja. Zanimljivo je spomenuti da su njegovi eksperimenti izazivali strah sugrađana

jer su mornari pričali da se iz njegove špilje odašilju neke tajnovite zrake kojima je mogao paliti brodove na pučini. Tako je Getaldić za pučane postao čarobnjak kojem su pridali ime »Mago Bete«. Vrijednost Getaldićeva matematičkog i fizikalnog rada prepoznali su već njegovi suvremenici poput Johannesa Keplera koji je 1606. godine u svom djelu *De stella nova in pede Serpentarii* svrstao Getaldića u tada najznamenitije matematičare, a Robert Boyle, predsjednik Britanske akademije Royal Society nazvao je Getaldića »the ingeniosus Marinus Getaldus« [»ingeniozni Marin Getaldić«] (str. 73). Stjepan Gradić (Dubrovnik, 1613. – Rim, 1683.), hrvatski polihistor, prirodoslovac, filozof i diplomat, poznat je po svojoj istaknutoj djelatnosti u rimskom kulturnom i znanstvenom krugu kraljice Kristine i pape Aleksandra VIII. Pored toga, Gradić od 1682. godine djeluje i kao glavni upravitelj Vatikanske knjižnice. Osim diplomacije i knjižničarstva te filozofije i pjesništva, bavio se i prirodoslovnim problemima i to osobito onima koji su se odnosili na upravljanje brodom. Velika mu se zasluga pridaje i zbog pomoći rodnom gradu nakon razornog potresa 1667. godine. Gradić je uložio velik trud u obnovi grada te je napisao čak i tri spisa u kojima je dao detaljne upute za obnovu grada. U obzoru novovjekovne znanosti 17. stoljeća djeluje i Đuro Baglivi (Dubrovnik, 1668. – Rim, 1707.), hrvatski liječnik, prirodoslovac, erudit, član mnogih europskih uglednih akademija. U europskim znanstvenim krugovima postao je poznat ponajviše zbog svojih djela *De praxi medica (O medicinskoj praksi, Rim, 1696.)*, u kojem, potaknut Galilejevim i Descartesovim učenjem, tumači ljudsko tijelo kao skup kemijsko-mehaničkih gibanja koje je moguće matematički objasniti, i *De fibra motrice et morbosa (O zdravom i bolesnom motoričkom vlaknu, Perugia, 1700.)*, u kojem na temelju eksperimentalnih rezultata objašnjava ulogu i važnost vlakana za ljudski i životinjski organizam. U prilog veličini Baglivijeve erudicije svjedoči i njegova bogata sačuvana korespondencija s uglednim svjetskim liječnicima i učenjacima onoga vremena. Značajna postignuća u znanosti i razvoj empirijskih prirodnih znanosti obilježila su razdoblje europskog prosvjetiteljstva. I dok se tada teritorijalno razjedinjena Hrvatska borila za svoje samoodržanje i samostalnost, Dubrovačka Republika uspješno je čuvala svoju slobodu. Ondje se 1711. godine rodio Ruđer Josip Bošković (Dubrovnik, 1711. – Milano, 1787.), »najznamenitiji sin Republike« (str. 96), jedan od najistaknutijih ličnosti u hrvatskoj povijesti uopće, koji se svojim djelom svrstao u najviši vrh svjetske znanstvene elite. Veličina njegova genija ogleda se u mnogim područjima znanosti kojima se uspješno ba-

vio, od fizike, matematike, astronomije, preko arheologije, geodezije, filozofije do diplomacije i pjesništva. Boškovićev životni i znanstveni razvojni put opisan je vrlo iscrpno i to od samih početaka njegova odrastanja i obrazovanja u Dubrovniku i Rimu, preko Beča u kojem će 1758. godine objaviti svoje kapitalno djelo *Theoria philosophiae naturalis (Teorija prirodne filozofije)*, zatim Francuske i Engleske te naposljetku Milana u kojem je preminuo. S velikim je naglaskom prikazano značenje njegove *Teorije* koja na svojoj aktualnosti i zanimanju znanstvenika ne gubi još ni danas u 21. stoljeću.

Isusovac Ivan Luka Zuzorić (Dubrovnik, 1716. – Rim, 1746.), povjesničar i povjesničar astronomije, sudjeluje s Boškovićem u iskapanju i istraživanju iskopina vile Ruffinelli u Italiji čiju su obnovu započeli isusovci. Zuzorić se, kao poznavatelj antičke kulture, naročito zainteresirao za kameni sat pronađen u ruševinama, o čemu je napisao i raspravu. Iako je isusovački *Collegium Ragusinum*, znamenito učilište na kojem su se obrazovali mnogi istaknuti Dubrovčani, pokazivao interes za prirodoslovlje, prirodoslovni problemi ipak postaju predmet sve snažnijeg i ozbiljnijeg zanimanja nakon što su, četiri godine nakon ukinuća isusovačkog reda, pijaristi u Dubrovniku otvorili svoj Kolegij (1777.). Upravo u vrijeme kada se u Europi otkrivaju nove spoznaje u kemijskoj znanosti, na Pijarističkom kolegiju iz kemije Dubrovčani Luka Gučetić te braća Mato Ksaver i Mato Lujo Zamanja pišu, u obzoru tadašnje vladajuće flogistonske teorije, svoj završni ispitni rad iz kemije u kojem istražuju svojstva i ulogu zraka. Prema tadašnjem običaju, svi su se završni ispiti na Pijarističkom studiju objavljivali, a rad trojice kolega je na 24 stranice tiskan pod naslovom *Trattenimento accademico sull'aria comune per i signori Luca di Gozze, Matteo Saverio di Zamagna, Matteo Luigi di Zamagna studenti di filosofia e matematica il secondo anno del loro corso nel Collegio delle scuole pie (Akademska rasprava o zajedničkom zraku za gospodu Luku Gučetića, Matu Ksavera Zamanju i Matu Luju Zamanju, studente filozofije i matematike u drugoj godini njihova studija u kolegiju pijarističke škole, Dubrovnik, 1794.)*.

Prirodoslovnim spoznajama dubrovačkih pjesnika i književnika bavi se zasebno poglavlje knjige u kojem se pokazuje da pitanja i problemi prirodnih znanosti nisu rezervirani samo za znanstvenike nego su izuzetno privlačni i literarnim umovima. To je vrlo dobro potvrdio već Mavro Vetranović (Dubrovnik, 1482. – Dubrovnik, 1576.), koji je svoja tipično renesansna astrološka gledišta, osobito vjerovanja da nebeski planeti imaju značajan utjecaj na zemaljsko područje, ali i ljudsku sudbinu,

pretočio u stihove pjesama *Pjesanca mjesecu* i *Pjesanca nesreći*. Slijedi ga veliki pjesnik i dramski pisac Marin Držić (Dubrovnik, 1508. – Venecija, 1567.), istančani kritičar društva svoga vremena, koji u svojim komedijama *Dundo Maroje*, *Arkulin* i *Džuho Kerpeta* uvodi lik negromanta. Pod utjecajem renesansnog platonizma i njegovih nosivih figura Marsilija Ficina i Pica della Mirandole, Držić pokazuje zanimanje za magiju i spiritizam te pojam negromant rabi u značenju maga i duhovnih čarobnjaka. Uloga negromanta je izuzetno odgovorna: on mora aktivno sudjelovati u svijetu u kojem živi, nastojeći ga umno, moralno i kulturno unaprijediti. On treba liječiti neznanje, otvarati oči pred istinom i otkriti način na koji će njegovi sugrađani znati prepoznati iskvarene, zle ljude (*ljudi nahvao*) nasuprot mudrim ljudima (*ljudi nazbilj*). Izuzetno značajan, ali, nažalost, još uvijek nedostatan sagledan doprinos prirodoslovlju, osobito njegovu populariziranju, dao je dubrovački isusovac, filozof, pjesnik latinist Benedikt Stay (Dubrovnik, 1714. – Rim, 1801.) svojim dvama filozofskim epovima: (I.) *Philosophiae versibus traditae libri sex (Šest knjiga filozofije u stihovima)*, Venecija, 1744.), u kojoj je opjevao Descartesovu prirodnu filozofiju, i (II.) *Philosophiae recentioris versibus traditae libri decem (Deset knjiga novije filozofije u stihovima)*; Rim; prve tri knjige objavljene su 1755., sljedeće tri 1760., a ostale četiri 1792.), u kojoj je stihovima obradio Newtonovu i Boškovićevu prirodnu filozofiju. Lijep pjesnički stil i razumljiv način na koji je protumačio Descartesu, a naročito Newtonu, donijeli su Stayu zasluženi ugled i naziv »hrvatski Lukrecije« (str. 148). Bošković, Stayev prijatelj koji ga je vrlo cijenio, pružao mu je poticaj i pomoć kod pisanja epa o Newtonovoj filozofiji što je vidljivo i iz komentara i bilježaka kojima je popratio Stayevo djelo. Pored Benedikta Staya, Bošković je njegovao i jaki prijateljski odnos sa svojim učenicima, sunarodnjacima Rajmundom Kunićem i Bernardom Zamanjom koje je predložio za članove slavne rimske akademije *degli Arcadi* u kojoj je i sâm uživao veliki ugled. Prevoditelj i pjesnik Rajmund Kunić (Dubrovnik, 1719. – Rim, 1794.) pokazuje svoje zanimanje za znanstvene spoznaje i znanstvenike svoga vremena o kojima pjeva u svojim epigramima. U mnogima je pohvalno opjevao Stayevo pjesničko umijeće i talent (npr. *O Benediktu Stayu, O Benediktu Stayu, odličnom pjesniku i filozofu, Benediktu Stayu za ozdravljenje, Pred slikom Benedikta Staya*), a ne nedostaju ni epigrami u kojima Kunić, kao izvrsni promicatelj prirodnih znanosti i njihovih dostignuća, piše o zračnom brodu (npr. *O zračnom brodu, Grčkoj, o francuskom izumu zračnog broda*). Kunićev učenik, ujedno i najmlađi u

rimskom krugu hrvatskih pjesnika latinista jest pjesnik i prevoditelj, isusovac Bernard Zamanja (Dubrovnik, 1735. – Dubrovnik, 1820.). Uz Boškovićevu poticaj Zamanja je svojim pjesništvom također promicao i popularizirao tadašnja nova znanja i postignuća u području znanosti. Tako je već svojim ranim spjevom *Echo (Jeka, 1764.)*, kojem je pridodao i elegiju *Rajmundu Kuniću, svojemu bivšem učitelju*, opjevao akustičke, meteorološke i astronomske pojave, ali i recepciju Stayeva i Boškovićeve pjesničkog, odnosno znanstvenog rada. Poput svog učitelja, i Zamanja je, potaknut aerostatskim pokusima, pokazao interes za zračni brod o čemu je 1768. godine napisao spjev *Navis aëria (Zračna lađa)*. Znanstvena i književna djelatnost Rudera Boškovića, Benedikta Staya, Rajmunda Kunića i Bernarda Zamanje bila je prepoznata i priznata u mnogim uglednijim intelektualnim krugovima tadašnje Europe i služi kao najbolji primjer opsega i dosega genija naših Dubrovčana.

U 19. stoljeću zabilježen je rad jezikoslovca Joakima Stullija (Dubrovnik, 1730. – Dubrovnik, 1817.) zaslužnog za razvoj hrvatskog prirodnoznanstvenog nazivlja. Također, 19. stoljeće jest i razdoblje početaka institucionalnoga prikupljanja prirodoslovnih izložaka u Dubrovniku. U tom su kontekstu važnu ulogu odigrala dvojica Dubrovčana, Ivan Evangelist Kuzmić (Dubrovnik, 1807. – Dubrovnik, 1880.), prirodoslovac, ljekarnik i glazbenik te voditelj ljekarne samostana Male braće, inače jedne od najstarijih u Europi, i Antun Drobac (Dubrovnik, 1810. – Dubrovnik, 1882.), ljekarnik i kolekcionar te osnivač Domorodnog, kasnije Prirodoslovnog muzeja u Dubrovniku 1873. godine. Spomenuti dvojac povezivao je interes za botaniku i zoologiju, a osobito su se istaknuli svojim žarom u prikupljanju uzoraka iz svijeta prirode kojima su obogatili prirodoslovnu zbirku muzeja. Drobčevo ime upisano je i u povijest farmakologije i zdravstva iz tog razloga što je prije svega uveo korisne mjere za sprječavanje epidemije kolere koja je tada prijetila Dubrovniku, uporabom prve narkoze eterom u kirurgiji svoga grada, naposljetku i otkrićem važnosti insekticidnog djelovanja buhača, tzv. »dalmatinske ivančice«. Zahvaljujući Drobčevoj proizvodnji i prodaji moćnog praška osušenih cvjetova buhača Dubrovnik je dugi niz godina bio njegov glavni izvoznik što je, dakako, bogatilo dubrovačku gradsku blagajnu.

Mnogi Dubrovčani služe na čast svoga rodno grada zalaganjem i brigom za očuvanje vlastite tradicije. Na popisu »'čuvara' kulturne i znanstvene baštine« (str. 179), koji su se posvetili istraživanju i sastavljanju životopisa brojnih slavni dubrovačkih književnika i znanstvenika upisali su se Ignjat Đurđević

(Dubrovnik, 1675. – Dubrovnik, 1737.), Serafin Marija Crijević (Dubrovnik, 1686. – Dubrovnik, 1759.), Đuro Bašić (Dubrovnik, 1695. – Dubrovnik, 1765.), Sebastijan Slade-Dolci (Dubrovnik, 1699. – Dubrovnik, 1777.), ali i Francesco Maria Appendini (Poirino kraj Torina, 1768. – Zadar, 1837.), koji u Dubrovniku djeluje kao profesor i ravnatelj kolegija *Collegium Ragusinum* (1799. – 1808.).

Knjiga *Dubrovački prirodoslovci* još je jedan podsjetnik na veliko blago domaće znanstvene baštine, dokaz o nepresušnoj aktualnosti i slojevitosti misli prirodoslovaca koji ispisuju bogate stranice hrvatske, ali i europske povijesti. Iako su opusi nekih naših prirodoslovaca poput, primjerice, Getaldića i Boškovića, iscrpnije istražena, širina misli i djela mnogih naših znamenitih Dubrovčana još nisu u cijelosti evaluirana i valorizirana. Na dosadašnjim spoznajama valja graditi daljnja istraživanja koja će pokazati značenje i domet njihova učenja te neporeciv doprinos svjetskoj znanosti.

Željka Metesi Deronjić

Boško Pešić

Uvođenje u filozofije egzistencije

Logos, Tuzla 2021.

Osebnost filozofijske propedeutike koju je u izdanju ambicioznog i perspektivnog tuzlanskog Centra za kulturu i edukaciju »Logos« objavio Boško Pešić sastoji se, među ostalim, u činjenici da to nije neki uvod u filozofiju »kao takvu« nego – kako to već naslov precizira – uvod u filozofije egzistencije. Međutim, i takva se definicija predmeta ove knjige može iskazati upitnom. Naime, pored imena koja se u jednoj ovakvoj knjizi mogu očekivati (riječ je o Karlu Jaspersu, Martinu Heideggeru, Sørenu Kierkegaardu, pa i Friedrichu Nietzscheu), tu istaknuto mjesto (i to u jednom od uvodnih poglavlja) zauzima i Hannah Arendt. Ako se, međutim, uzme u obzir da je naslov tog poglavlja »Hannah Arendt i filozofije egzistencije«, onda iščekavaju razlozi da se problematizira legitimnost definicije predmeta knjige.

Pojam filozofije egzistencije javlja se u knjizi ponekad u jednini, a češće u množini. U jed-